

NECESSITY USING ENVIRONMENTAL AND ETHNIC ASPECTS IN ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS.

S. Novytska

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

The modern culture of behavior in the natural environment during the implementation of the educational process on ecology should be based on the principles of biocentrism and environmental ethics. They provide knowledge of norms and rules of conduct in nature, the presence of humanistic, altruistic attitude to nature, awareness of their own role in solving environmental problems. The culture of behavior in the natural environment is manifested in actions and actions directly or indirectly aimed at the preservation and reproduction of nature.

ПАРТНЕРСЬКА МЕРЕЖА «ОСВІТА В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ» - СУЧАСНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ ЗАДЛЯ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

С.О. Потоцька¹, О.М. Козак², С.А. Нігородова³, В.М.Кириченко⁴, М.О. Дяченко⁵, О.Т. Крижановська⁶, О.В. Волохова⁷, А.Ю. Позіхайло⁷

¹*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

²*Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

³*Національний координатор ПМГ ПРООН/ГЕФ в Україні*

⁴*Національний координатор ПМГ ПРООН/ГЕФ в Україні*

⁵*Координатор Партнерської мережі «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні»*

⁶*Експерт, Громадська організація «Екологічне майбутнє»*

⁷*Національний природний парк «Голосіївський»*

Партнерська мережа «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні» (www.ecoosvita.org.ua) створена за підтримки Програми малих грантів Програми розвитку ООН та Глобального екологічного фонду (далі ПМГ ПРООН/ГЕФ) виступає прикладом нової сучасної платформи з партнерства та співпраці різних цільових груп, зокрема установ освіти, природно-заповідного фонду (далі - ПЗФ) з метою реалізації завдань Стратегії освіти в інтересах сталого розвитку Європейської економічної комісії ООН. Підтримка діяльності дітей та молоді є один із пріоритетних напрямків роботи ПМГ ПРООН/ГЕФ, оскільки саме молоде покоління виступає ефективним носієм виконання зобов'язань та консолідації зусиль з питань довкілля та сталого розвитку. В структурі Партнерської мережі «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні» (далі - Мережа) всі учасники можуть обмінюватися досвідом, інформацією, матеріалами і корисними контактами з питань освіти в інтересах сталого розвитку, збереження довкілля та розширюються можливості партнерів у залученні до міжнародних процесів,

зустрічах з однодумцями з усієї України, які працюють на різних ланках – педагогічній, науковій, державній. Сталий розвиток – це така модель розвитку, за якої задовольняються природні потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Мережа демонструє гарні приклади поєднання навчання та практичної діяльності задля досягнення цілей освіти в інтересах сталого розвитку.

На Конференції ООН (червень 2012 р.) зі стійкого розвитку (Ріо+20) була відзначена 20-річниця Конференції ООН з довкілля та розвитку. Під час Конференції з проблем Землі було висвітлено нові прагнення до переосмислення стійкого розвитку. Важливим стає формування національних стратегічних документів, врахування міжнародного досвіду та участь у процесах з питань освіти в інтересах сталого розвитку, реалізація національних планів дій шляхом навчальних та позакласних занять, курсів та ін. В реалізації основним завданням «Майбутнього, яке ми прагнемо», задля добробуту всіх виступає освіта – не про сталий розвиток, а для сталого розвитку, яка спрямована на формування моделей поведінки, звичок, стилю життя, що відповідають потребам сталого розвитку людства. Ефективність знань та навичок сталого розвитку у молоді залежить від комплексного та взаємопов'язаного підходу на всіх рівнях (міжнародному, національному, локальному).

Для України актуальною є проблема збереження природного довкілля. Не дивлячись на той факт, що в Україні території ПЗФ мають тенденцію до збільшення, їх частина продовжує залишатися значно меншою ніж в Європі, де середній показник становить 15 %. Серед об'єктів ПЗФ слід виділити національні природні парки (далі – НПП), які в силу своїх законодавчих особливостей, найбільш відкриті до природоохоронних, рекреаційних, освітніх, науково-дослідницьких завдань із залученням представників організацій громадянського суспільства та місцевих громад. НПП відповідно можуть слугувати надійною платформою для практичної імплементації принципів освіти в інтересах сталого розвитку. Слід зазначити, що проблеми екології як прикладної галузі людської діяльності є викликом сучасного суспільства та стратегією розуміння майбутнього розвитку.

Одним із прикладів дієвої практичної платформи взаємодії партнерів Мережі виступає Всеукраїнський дитячий екологічний форум «Діти за довкілля: Майбутнє обираємо Ми!» (далі – Форум), який вже три роки поспіль підтримується Програмою малих грантів ПРООН/ГЕФ.

Третій Всеукраїнський дитячий екологічний форум проходив на території Древньої Чернігово-Сіверської землі в м. Чернігів. Метою Форуму є посилення потенціалу та розвиток спроможності української молоді та дітей у виконанні міжнародних зобов'язань з питань освіти для сталого розвитку та біорізноманіття як внесок у виконання глобальних цілей щодо захисту довкілля, в тому числі визначених порядком денним Цілей сталого розвитку.

Не випадково Чернігівщина зустрічала гостей з усієї України. Вона має найчисельніший природно-заповідний фонд в Україні, підходами до системи збереження довкілля, природну та історико-культурну спадщину. На

Чернігівщині знаходяться два національних природних парки (Мезинський і Ічнянський), по її території протікає одна з найчистіших річок Європи – Десна, а її лісові багатства можуть змагатися з карпатськими. А партнери Мережі мають значний досвід еколого–освітньої та природоохоронної діяльності. Роботу Форуму було розпочато в стінах найстарішого навчального закладу Лівобережної України – Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. До участі в заході долучилися понад 120 учасників з різних регіонів України (Чернігівської, Луганської, Рівненської, Житомирської, Київської областей та м. Києва), представники Департаменту екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації, Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, Українського товариства охорони природи, Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Національного університету імені Тараса Шевченка, Житомирського національного агроекологічного університету, Національного університету «Києво–Могилянська академія», національних природних парків «Голосіївський», «Мезинський», «Ічнянський», Регіонального ландшафтного парку «Ялівщина», «Ніжинський», Державного дендрологічного парку «Тростянець», Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського, громадських організацій: «Екологічне майбутнє», Чернігівська обласна організації Українського товариства охорони природи, «Український екологічний клуб «Зелена хвиля», «Школа Екосервісу», Чернігівської міської організації Всеукраїнської екологічної ліги та інших наукових та громадських установ.

В рамках Форуму для учасників були проведені: круглі столи з актуальних питань розвитку системи освіти в інтересах сталого розвитку, обмін досвідом щодо кращих практик впровадження принципів освіти в інтересах сталого розвитку через систему формальної та неформальної екологічної освіти.

Під час Форуму відбулося нагородження переможців конкурсу «Біорізноманіття: від міжнародних договорів до локальних дій», який проходив за підтримки Програми малих грантів ПРООН/ГЕФ, Всеукраїнської газети «Розвиток та довкілля», метою якого було привернення уваги до проблеми втрат та шляхів збереження біорізноманіття; ознайомлення молоді з міжнародними договорами у галузі збереження довкілля; розвиток у дітей і молоді активної життєвої позиції; поширення кращих практик у галузі охорони природи; підтримка і заохочення молодіжних природоохоронних ініціатив.

На пленарному засіданні «Роль освіти в інтересах сталого розвитку задля вирішення глобальних екологічних проблем» та секційних заняттях обговорювалися питання та можливість їх реалізації на локальному рівні («Забезпечення всебічної та справедливої якості освіти та заохочення можливостей для навчання протягом життя для всіх», «Створити у школах сучасні умови навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів»).

Під час Форуму були представлені тематичні виставки: Партнерської мережі «Освіта в інтересах сталого розвитку»; Северодонецького екологічного центру; Чернігівського обласного педагогічного ліцею – «Екошкола – науково-дослідницька робота учнів»; КЗ «Чернігівська обласна станція юних натуралістів»; Мезинського національного природного парку «Краєвиди Сіверського краю»; художників Чернігівщини «Краса природи дивує»; літератури бібліотеки Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка «Збалансований розвиток – розвиток майбутнього».

Проводилися майстер-класи, еко-концерт, екологічний квест на стежці регіонального ландшафтного парку «Ялівщина», екскурсії по агробіостанції «Дитячий ботанічний сад», «Історичними та природними пам'ятками Національного заповідника «Чернігів – стародавнє місто-музей і зелене місто-парк», зустріч та автограф-сесія з письменницею, лауреатом конкурсів «Золотий лелека», «Коронація слова», постійним автором науково-природничого журналу «Колосок» – Крижановською О., яка презентувала та подарувала учасникам Форуму двомовну українсько-англійську книжку «Кольорові казки». На території КЗ регіонального ландшафтного парку «Ялівщина» було проведено відкритий захід «Розвиток мереж, лідерства серед молоді та партнерств: кращі приклади у реалізації принципів освіти в інтересах сталого розвитку». Учасники Форуму активно долучилися до заходів екологічних практикумів в лабораторії знань та навичок та мали нагоду долучити до своїх методичних скарбничок екологічні ігри: «Мережа життя», «Зелене місто майбутнього», «Зелений менеджер».

Слід відзначити, що екологічна гра «Мережа життя» є новою розробкою Партнерською мережі за підтримки Програми малих грантів ПРООН/ГЕФ (2017 р.). Гра для учнів старших класів з поглибленим вивченням біологічних дисциплін та студентів природничих спеціальностей. Під час гри діти вивчають царство природи, не тільки як спостерігачі, а й фахово використовують наукові поняття та визначення, знайомить із основними поняттями в сфері біорізноманіття («екосистема», «харчовий ланцюг», «біоценоз»), демонструє взаємозв'язки в природі; дає уявлення про основні загрози довкіллю та розкриває напрямки охорони.

Ідеї створення до гри надані учасниками конкурсу на тему «Біорізноманіття: від міжнародних договорів до локальних дій», а також експертами НПП «Голосіївський», НПП «Приазовський», Житомирського національного агроекологічного університету, Житомирського агротехнічного коледжу, Чернігівського обласного педагогічного ліцею для обдарованої сільської молоді, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Северодонецького міського Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та громадських організацій – партнерів Мережі.

Гру можна використовувати, як компонент неформальної освіти для сталого розвитку, зокрема працівниками ПЗФ, громадських організацій та всіх, хто бажає долучитися до практичних реалізації принципів Стратегії освіти для сталого розвитку Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН). Сьогодні

залишаються пріоритетами світового співтовариства у вирішенні глобальних екологічних проблем міжнародні зобов'язання були прийняті на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1992 році в Ріо-де-Жанейро.

Дієва платформа для консультацій та спільних дій закладена ПМГ ПРООН/ГЕФ в рамках ініціативи «Розумна енергетика для освіти». Враховуючи важливість розвитку молодого покоління як рушійної сили у практичній діяльності із запобігання глобальним екологічним проблем, у всьому світі активно почали розвиватися проекти щодо запровадження «Зелених шкіл». Концепція «Зелених шкіл» передбачає, що шкільні будівлі повинні бути ресурсозберігаючими спорудами, які заощаджують воду, оптимізують енергоефективність, мінімізують утворення відходів, а також забезпечують більш здоровий простір для школярів. Дана концепція передбачає активне залучення школярів до практичної діяльності та покращення їх навичок щодо раціонального використання ресурсів. Одним із досягнень у даному напрямку є екологічний стандарт «Зелений клас».

Але існують проблеми в напрямку енергоефективності, які пов'язані в основному із недостатньою поінформованістю як школярів та їх батьків, так і вчителів та адміністрації навчальних закладів. Саме тому основною метою Всеукраїнського конкурсу «Шкільний енергоаудитор» (далі – Конкурс) є поширення знань та популяризація заходів щодо підвищення енергоефективності, а також розширення можливостей та підвищення спроможності молоді. Мета Конкурсу: пошук й підтримка обдарованої молоді, залучення адміністрацій навчальних закладів та молоді, громад до навчально-практичної діяльності з проблем енергоефективності та раціонального використання ресурсів як найбільш ефективних шляхів зменшення викидів парникових газів, а отже й боротьби з глобальним потеплінням.

До участі в Конкурсі запрошувалися учні, вихованці загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладів віком до 17 років включно, які мають досягнення у практичній діяльності в сфері змін клімату, енергозбереження, використання поновлюваних джерел енергії для місцевих потреб, підвищення енергоефективності шкільних будівель; педагогічні працівники загальноосвітніх, професійно-технічних і позашкільних навчальних закладів, які мають напрацювання з питань роботи з учнями і населенням щодо ефективного використання та збереження енергії.

До визначення нових векторів розвитку долучилися переможці Конкурсу, які були учасниками Четвертого Всеукраїнського дитячого екологічного форуму «Діти за докільця: Майбутнє обираємо Ми!» на тему «Розумна енергетика в освіті». В роботі Форуму брали участь 60 учасників з різних регіонів України, зокрема з Чернігівської, Луганської, Запорізької, Дніпропетровської, Рівненської, Житомирської, Київської областей та м. Києва. Форум проводився в м. Києві за підтримки Програми малих грантів ПРООН/ГЕФ, Партнерської мережі «Освіта в інтересах сталого розвитку», Національного природного парку «Голосіївський», Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міносвіти

України, Чернігівської обласної організації Українського товариства охорони природи та інших громадських організацій.

Відкриття Форуму відбулося на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міносвіти України. З вітальним словом виступили представники ПМГ ПРООН/ГЕФ, Партнерської мережі «Освіта в інтересах сталого розвитку», НПП «Голосіївський», ГО «Федерація жінок за мир у всьому світі», Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та ін. Під час офіційного відкриття відбулося нагородження переможців Конкурсу. Крім того, переможці Конкурсу представили досягнуті результати з питань енергоаудиту, енергоменеджменту та енергоефективності у власному навчальному закладі, що стало чудовою нагодою обмінятися досвідом та здобути нові знання.

Під час Форуму учасники працювали в секціях. Школярі були залучені до екологічних ігор («Зелений менеджер», «Рибний бізнес» та «Мережа життя»). В рамках Форуму учасникам було організовано ознайомчі екскурсії Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, було проведено ряд майстер-класів такі як «Енергія з повітря», «Еко-намисто», «Еко-ручки», «Паперовий букет замість первоцвітів», «Екосистема в лампочці», які проводилися партнерами Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Сновидовицької ЗОШ I-III ступенів, Мелітопольської загальноосвітньої школи I-III ступенів №24, Сєвєродонецького міського Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

До практичного змісту і характеру форм і методів екологічного виховання належить організація мережі екологічних стежок та навчальна і дослідницька діяльність учнів. Учасники Форуму відвідали НПП «Голосіївський», де ознайомилися із екосистемами та біорізноманіттям підчас екскурсій екологічними стежками Голосіївського лісу «Від Феофанії до Дідорівки» та «Перстень Мавки». В «Зеленому класі» Лісової школи НПП «Голосіївський» відбулися практичні заняття: «Сонячна енергія – джерело часової складової в процесах розвитку ефемероїдів»; «Можливості використання альтернативних джерел енергії (сонячних батарей) на природно-заповідних територіях»; «Особливості, методичні засади та інструменти підготовки конкурсу Шкільний енергоаудитор» та створення екологічної гри «Енергоаудитор» (Мережа – 2)».

Під час Форуму на природній території НПП «Голосіївський» проводилися різноманітні майстер-класи (створення екосистеми з природних лісових матеріалів у відпрацьованих лампах розжарювання, створення та запуск літаючих зміїв), тренінги (орієнтування на місцевості, визначення віку дерев, як створюються легенди), конкурси (малюнку «Я бачу Чарлісся»), екологічні ігри, екологічний квест («Легенди Голосіївського лісу»), волонтерська робота (прибирання лісової території, створення огорожі навколо дерева дружби на Лаконосовій галявині біля Лісової школи) та чай з лікарських рослин. Учасники Форуму крім нагород отримали й лісову фентезі «Пригоди в Чарліссі» та природничу книгу «На межі міста і лісу» письменниці Крижановської О.

Отже, важливим сучасним напрямком в збереженні довкілля в Україні є різноспрямована співпраця наукових установ, закладів освіти і громадських екологічних організацій для реалізації Стратегії Європейської економічної комісії ООН щодо освіти в інтересах сталого розвитку; розвиток платформи для обміну досвідом, інформацією, матеріалами та корисними контактами, які об'єднуються в Партнерську мережу «Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні», яка була створена за підтримки Програми малих грантів ПРООН/ГЕФ.

**«EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE»
PARTNER NETWORK – A MODERN PLATFORM FOR IMPLEMENTING
EDUCATIONAL PROJECTS TO RESOLVE GLOBAL ENVIRONMENTAL
ISSUES»**

S. Pototska¹, O. Kozak², S. Nigorodova³, V. Kyrychenko⁴, M. Dyachenko⁵, O. Kryzhanivska⁶, O. Volohova⁷, A. Pozikhailo⁷

¹T.G. Shevchenko National University «Chernihiv Collegium»

²National University «Kyiv-Mohyla Academy»

³National Coordinator SGP UNDP/GEF, Kyiv

⁴National Coordinator SGP UNDP/GEF, Kyiv

⁵Coordinator of Partnership Network «Education for sustainable development»

⁶Expert, NGO «Ecological future»

⁷National Natural Park «Holosivskyi»

The article covers directions of activity of the 'Education for Sustainable Development in Ukraine' partner network that was established with the support of the Small Grants Program of the United Nations Development Program and the Global Environment Facility. The network serves as an example of a new, modern partnership platform which multivariant and multidirectional nature is ensured via the prism of interaction and cooperation of target groups from different parts of Ukraine. The Network's representatives demonstrate good examples of combining both learning and practice to achieve the goals of education for sustainable development. Youth support is one of the priority areas for the SGP UNDP/GEF, since it is the younger generation that serves as an effective carrier of commitments and consolidation of environmental and sustainable development efforts.

**ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПОЗАШКІЛЬНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ОБ'ЄКТАХ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ**

Н.А. Пустовіт

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

Співпраця позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) еколого-натуралістичного напрямку з установами природно-заповідного фонду (ПЗФ)